

НОМІНАЦІЯ КІЛЬКІСНОГО ВИЯВУ ВЕЛИЧИННИ В ПОЄДНАННІ З ОДИНИЦЯМИ ВИМІРЮВАННЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті проаналізовано складні випадки узгодження числівників з іменниками - назвами одиниць вимірювання різних величин. Описано труднощі, які виникають під час відтворення тексту з кількісним виявом величин із числівниками 2, 3, 4, 5 та дробовими. Відповідно до найновіших вимог та нового виданку українського правопису 2019 року подано рекомендації щодо відмінкових форм таких іменників.

Ключові слова: одиниці вимірювання, іменник, числівник, дробові числівники.

Abstract

The articles analyze complex cases of combining combiners with nouns - the names of units of measurement of different quantities. Describes the difficulties used when creating text with several detected values with numbers 2, 3, 4, 5 and fractions. In accordance with the latest requirements and the new edition of the Ukrainian orthography in 2019, recommendations are given for various forms of such nouns.

Keywords: units of measurement, noun, numeral, fractional numbers.

Вступ

У наукових текстах, зокрема й технічного спрямування, є поширеними конструкції кількісного вияву величин на зразок «числівник + іменник (одиниця вимірювання)». Під час відтворення таких текстів часто виникають труднощі: як правильно прочитати іменник, що часто є скороченим або умовним позначенням різних одиниць вимірювання, наприклад: «*накопичувач формату microSD з обсягом пам'яті 64 ГБ*» (гігабайта чи гігабайти?); «*пілот масою 70 кг*» (кілограм чи кілограмів?); «*тіла масами 200 і 300 г*» (грам чи грамів?); «*прискорення автомобіля 0,15 м/с²*» (метрів чи метра?); «*показник збільшився на 3,7%*» (відсотків, відсотки чи відсотка?) тощо. З приводу складних випадків узгодження числівників з іменниками в лінгвістичній літературі вже є напрацювання [1: 47; 2: 163, 167, 172; 3: 125; 4: 270–273; 5: 226–228; 6: 47]. **Мета** ж нашої розвідки – сформулювати рекомендації щодо правильної граматичної форми іменників-назв одиниць вимірювання чи їхніх умовних позначень, що є компонентами кількісного вияву величини в наукових текстах.

Результати дослідження

Відтворення назв одиниць вимірювання в поєднанні з кількісним виявом величини в науковому тексті підпорядковане правилам, сформованим лінгвістами щодо складних випадків узгодження числівників з іменниками. Зокрема, якщо йдеться про прості числівники *два, три, чотири* та складені на 2, 3, 4, то іменник, а отже й одиниця вимірювання, мають бути в називному відмінку (Н. в.) множини, напр.: *IP-адреса – унікальна адреса комп'ютера в мережі Internet, що має довжину 32 біти* [7: 74]; *Якщо слово „мама” кодується послідовністю з 32 цифр, то це слово містить 32 біти або 4 байти інформації* [7: 11]; *У практиці використовують таблиці, які містять 16, 256, 65536, понад 4 млн і більшу кількість кольорів* [7: 8] (читати – 4 мільйони).

У випадку числівників понад *п'ять*, потрібно вживати граматичну форму родового відмінка (Р. в.) множини, напр.: *Для переходу до мегабайтів виконаємо розподіл числа 413 на 1024. Одержимо: 413 Кб = 0,4 Мб* [7: 12] (читати – 413 Кбайтів); *У який бік і з якою швидкістю відносно*

Землі стрибнув хлопчик, якщо його маса становить 50 кг, а маса платформи – 150 кг? [8] (читати – 50 і 150 кілограмів).

Якщо йдеться про відтворення дробових величин, то одиниці вимірювання чи умовні позначення потрібно вживати у формі Р. в. однини, напр.: *Операційна система UNIX домінувала на ринку робочих станцій. Так, у 1991 р. її поставляли з 92,6% робочих станцій* [7: 62] (читати – 92,6 відсотка); *Якщо при обробці аудіоданих необхідно 2.01 с на аналіз 2.00 с звуку, то це не процес реального часу* [7: 65] (читати – 2.01 секунди); *Для переходу до мегабайтів виконаємо розподіл числа 413 на 1024. Одержимо: 413 Кб = 0,4 Мб* [7: 12] (читати – 0,4 Мбайта).

Особливим є відтворення одиниць вимірювання величин, виражених числівниками понад *n'ять*, на зразок: **200 В, 230 кВ, 120 Вт, 400 кВт, 50 Гц** тощо. В усному мовленні закріпилася традиція відтворювати такі номінації з нульовим закінченням іменників, пор.: *200 вольт, 230 кіловольт, 120 ват, 400 кіловат, 50 герц*. Такі форми кодифіковано й у новому виданку українського правопису 2019 року, де подано паралельні форми для умовних скорочень *В* та *кВ*: «Невелика група іменників чоловічого роду [у Р. в. множини – *авт.*] має і нульове закінчення (основу): *ватів (ват), кіловатів (кіловат)...*» [3: 125]. Отже, маємо підстави використовувати паралельно дві граматичні форми: **200 В – ват і ватів, 230 кВ – кіловат і кіловатів**.

Ще один аспект кількісного вияву величин стосується поєднання числівників з іменником *раз*. Із числівниками на 2, 3, 4 варто послуговуватися формою Н. в. множини: *збільшити в 4 рази, три з четвертю рази*. Якщо ж поєднуємо числівники понад 5, то використовуємо дві паралельні форми, як узвичаєно в «Українському правописі» [3: 126]: *скоротити в 6 разів і 6 раз, пришивидити в 10 із половиною разів і 10 із половиною раз*. Із дробовими числівниками Інститут української мови НАН України рекомендує поєднувати форму **раза**: *збільшити фінансування у 2,7 раза, знизити собівартість у 4,3 раза* тощо [2: 167].

Висновки

Отже, для правильного відтворення назв одиниць вимірювання та умовних позначень у конструкціях «числівник + іменник (одиниця вимірювання)» у науковому тексті потрібно використовувати граматичні форми Н. в. множини, Р. в. множини та Р. в. однини відповідно для числівників на 2, 3, 4, числівників понад 5 та дробових. Винятками є деякі умовні скорочення одиниць вимірювання на зразок **В, кВ, Вт, кВт, Гц**, які в Р. в. множини можуть мати паралельні форми: **В – ват і ватів, кВ – кіловат і кіловатів**.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Городенська К. Г., Кочукова Н. І., Куцак Г. М. Із найновіших рекомендацій щодо складних уживань в українській мові. Київ – Слов'янськ, 2006. 83 с.
2. Городенська К. Г. Українське слово у вимірах сьогодення. Видання друге, істотно доповнене. Київ: КММ, 2019. 208 с.
3. Український правопис: довідкове видання. Київ: НВП «Видавництво "Наукова думка" НАН України», 2019. 392 с.
4. Зубков М. Норми та культура української мови за оновленим правописом. Ділове мовлення. Другий доповнений і змінений виданок. Київ: Арій, 2019. 608 с.
5. Фаріон І. Д. Мовна норма: знання, пошук, віднова: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. 328 с.
6. Азарова Л. Є., П'яст Н. Й., Радомська Л. А. Українська мова. Складні вживання (найновіші рекомендації): навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2010. 90 с.
7. Стадній А. С., Радомська Л. А. Основи ІТ-технологій на уроках української мови: навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. 78 с.
8. Приклади розв'язування задач із теми «Маса як міра інертності тіл. Додавання сил». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/2953>.

Радомська Людмила Анатоліївна — канд. філол. наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: ludarad9@gmail.com.

Radomska Ludmyla A. — Cand. Sc. (Eng), Assistant Professor, Department of Linguistics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: ludarad9@gmail.com